
Journalismin etiikan lähtökohdista

Juha Varto

Johdanto

Etiikasta ei ole mitään erityisratkaisuja, jotka olisi tarkoitettu jollekin ammattiryhmälle, ei siis myöskään journalisteille. Eettisen tarkastelun pyrkimyksenä on löytää yleispäteviä periaatteita; yleispätevyys tarkoittaa, että periaatteet ovat kaikille pätevät ja kaikissa tilanteissa. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö käytäntö eri ammateissa ja eri elämäntilanteissa painota periaatteita eri tavoin: journalistille eräät eettiset kysymykset ovat keskeisempiä kuin toiset ja esimerkiksi *Lehtimiehen ohjeissa* on ilmeisesti pyritty tuomaan esille juuri näitä tärkeiksi koettuja piirteitä. Haluan tässä artikkelissa puuttua eräisiin ongelmiin, joita filosofin tarkastelu korostaa toimittajan työssä ja eräisiin tulkintoihin, jotka näin avautuvat lehtimiehen ohjeissa.

Ensin pari yleistä huomautusta: *Etiikalla* tarkoitetaan yksittäisen ihmisen tietoista asennetta, jolla hän päättää omalla kohdallaan hyvän ja pahan, oikean väärän välillä. Moraalilla tarkoitetaan tapakulttuuria, jota yhteisesti pidetään yllä ja joka on esitettyinä ohjein, lakeina ja yleisenä mielipiteenä.

Näissä ongelmissa on siis yksityinen ja julkinen puoli: moraalille yksityinen ihminen ei

paljon voi, mutta hän voi päättää, seuraako hän esimerkiksi oman ammattiryhmänsä valitsevaa moraalialta vaiko ei.

Eettisesti tarkastellen hän ei voi seurata muuta kuin omaa ymmärrystään. Sekä moraalin että etiikan kohdalla varsinainen ongelma liittyy ihmisen tietoisuuteen: onko itse kukin tullut tietoiseksi siitä, että joutuu itse koko ajan ratkomaan hyvän ja pahan, oikean ja väärän välillä?

Jos tätä ajatellaan yhteiselämän kannalta, paljastuu heti, että on olemassa ammattiryhmiä, joiden tehtävänä on pyrkiä antamaan välineitä, sisältöä ja apua ihmisten ratkaisuille. Opettajat ja toimittajat ovat kaksi tällaista ammattiryhmää. Kumpakaan näistä ryhmistä voi syystä pitää tietoisuuden muokkaajina ja sitä kautta yksilön eettiseen elämään ratkaisevasti vaikuttavana.

Asian näin ollen on selvää, että kun filosofi tarkastelee toimittajan työtä ja toimittajan itsensä asettamia eettisiä ohjeita, tarkastelukulma on juuri tässä tietoisuuden muuttamisessa, rajaamisessa ja manipuloinnissa. Kukaan ei pysty ilman toisilta saamia välineitä ja tietoa ratkomaan eettisiä ongelmia ja ammattimaiset tietoisuuden muokkaajat ovat näin avainasemassa. Toimittajan työ on eetti-

sesti ongelmallista sekä toimittajan itsensä että hänen yleisönsä kannalta.

Etiikka on tietoisuuden kysymys

Tästä lyhyestä johdattuksesta käy jo ilmi, että etiikka on olennaisesti tietoisuuteen liittyvä asia, ja tietoisuuden ongelmat ovat tiedon ongelmia. Ihminen eroaa – ainakin mahdollisuutena – muista eläimistä siinä, että hän voi sekä tietää että olla tästä tietoinen. Eläinkin varmasti tietää jotain, mutta ei ilmeisesti tiedä tietävänsä. Kun ihminen tarkastelee tätä tietämisen tietämistä, herättää se hänessä väkisinkin monia kysymyksiä, joista vähäisin ei ole ihmetys siitä, mille voi perustua tällainen kyky tarkkailla omaa toimintaansa sisältä päin. Tämä voidaan muotoilla myös kysymykseksi, onko ihmisessä itsessään joitain erityisiä kykyjä, jotka tekevät mahdolliseksi, että hänestä tulee tietoinen olento.

Kokemuksesta me tiedämme, että suurin osa tiedostamme on peräisin ympäristöstämme. Mukana ovat tällöin elämyksinä koetut asiat, kokemukset sekä muilta kulttu, kirjoista opittu ja muu vastaava. Itse me sitten kykenemme yhdistelemään tätä kaikkea omalla tavallamme ja tätä kutsutaan "luovuudeksi". Lopputulokset voivat olla täysin järkeviä tai täysin järjettömiä, mutta nekin ovat riippuvaisia siitä, mitä olemme kokemuksesta oppineet. Filosofit ovat yksimielisiä siitä, että meissä on joitain kykyjä, joita tarvitsemme tässä tiedon käsittelyssä, mutta nämä kyvytkin ovat siten kokemuksesta riippuvaisia, että ilman kokemusta ne eivät tulisi koskaan esille.

Meissä on joka tapauksessa suuri määrä luovuutta, mikä tarkoittaa sanoa, että kykenemme muokkaamaan saadun tiedon sel-laiseksi, ettei siitä välttämättä enää voi tunnistaa alkuperää.

Tämän varsin harmonisen kuvan toisella

puolella on suurempi ongelma. Tästä tietä-misestä, enemmän tai vähemmän sattuvista lu-loista ja käsityksistä, uskomuksista jne. meil-voi olla jonkinlainen vertailukohta todellisu-nessa, jonka avulla me kykenemme jotenki-sanomaan, pitääkö tietämyksemme paikka-sa. Ainakin pidemmällä aikavälillä korjautu-vat pahimmat vääristymät ja toiset ihmiset ovat hyvinkin innokkaita korjaamaan käsityk-siämme. Näin tieto, kokemukset ja muut ih-miset muuttavat käsityksiämme. Ja me yleensä koemme tämän muuttamisen tärkeäksi. Miksi muuten katselisimme uutiset läpi-kuuntelisimme uutuuudet ja juorut ja muuten-kin osoittaisimme tavalliselle elämänmenolle-täysin tarpeetonta kiinnostusta asioihin, jotka eivät todellisesti voi mitenkään kiinnostaa-meitä?

Me keräämme "tosiasioita" ja olemme kiin-nostuneita juorujen ja uutisten "totuudesta" ja yritämme välttää "pelkkien" mielipiteiden vai-kutusta omaan todellisuuteemme.

Tiedolla itsellään ei siis ole kovinkaan suur-ta mielenkiintoa, mikäli siihen ei samalla liity-myös käsitystä siitä, minkä arvoista tieto on. Tämä tarkoittaa samalla kysymystä, miten tie-to voi ohjata niitä ratkaisujamme, jotka mää-räävät, kuinka käyttäydymme, miten valitsem-me. Tämä siis tarkoittaa, miten valmistamme-tulevaisuuttamme.

Nämä kysymykset ovat eettisiä eikä niihin-voi vastata pelkästään kokemuksen antami-n eväin. Elämänkokemus, jota erityisesti van-hemmat ihmiset omalla kohdallaan pitävä-suuressa arvossa, on aina yksilöllistä ja vai-tiettyihin historiallisiin tapahtumiin liittyvä-eikä sillä ole mitään yleispätevää arvoa. Toi-saalta, jos elämäntutkimusta yleistetään sel-laisiksi iskulauseiksi kuin "rehellisyys maa-perii" tai "minkä taakseen jättää, sen edestä-löytää", ovat ne niin yleisluontoisia, että ne-p-kemminkin esittävät hurskaan toivomukse-

tai moralistisen huomautuksen kuin viisauden.

Eettisiin kysymyksiin onkin etsittävä ratkaisu muualta. Vakuuttavin filosofinen käsitys etiikan perusteista on se, jossa oletetaan, että ihmisessä on tiedollisten kykyjen lisäksi erityinen eettinen kyky. Tätä on ollut tapana nimitellä siveelliseksi tietoisuudeksi.

Useatkin filosofit ovat todenneet, ettei ole mitään ilmeistä todistusta sille, että ihmisellä olisi siveellinen tietoisuus. Ainakin puuttuu se varmuus, joka on tiedon vertailussa ulkomaailman kanssa. Ongelma on nimenomaan siinä, että siveellinen tietoisuus on täysin yksilönsäisen elämän kyky eikä sen vertailu yksilöiden kesken käy yhtä helposti kuin tiedollisten kykyjen vertailu.

Mutta filosofiassa ajatellaan kuitenkin, että siveellinen tietoisuus vastaa jokaisen ajattelevan ihmisen omaa sisäistä kokemusta. Tämän mukaan me olemme itse selvillä siitä: sisäinen kokemus kertoo, että etiikan alueelle kuuluvissa kysymyksissä me emme voi pitää muiden tekemiä ratkaisuja velvoittavina, mikäli emme voi samalla itse ymmärtää niitä oikeiksi. Näin esimerkiksi edellisten sukupolvien moraaliovit voivat olla käsittämättömiä.

Sen sijaan ihminen saattaa aivan yksin päätyä sellaisiin velvoittaviin periaatteisiin, joista muut ovat eri mieltä.

Käytännöllinen ilmaus yksilön siveelliselle tietoisuudelle on käsitys, että ihminen on vastuullinen teoistaan ja ajatuksistaan. Tämä käsitys näkyy uskonnollisissa opeissa ja lainsäädännössä sekä erityisen hyvin nykyajan valintoja korostavissa kulttuurimuodoissa. Mikään vastuu ei tulisi kysymykseen, jollei yksilö jollainkin olisi itsessään vapaa ratkomaan ongelmia.

Tämän vuoksi länsimainen käsitys etiikasta korostaa ihmisen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Nämä ovat lähtökohtia. Näistä seuraa

vastuullisuus. Riippumattomuus korostaa, että vaikka me normaalisti olemme muiden mielipiteiden vaikutuksen armoilla, me joka tapauksessa *olisimme periaatteessa* kykeneviä tekemään itse eettiset ratkaisumme. Itsenäisyys tarkoittaa, että emme tarvitse tähän ratkaisemiseen mitään muuta kuin ymmärryksemme. Tässä on kuitenkin muistettava, että tämä on puhetta ihmisen *mahdollisuuksista*; hyvin harvahan liiemmin käyttää ymmärrystään sen enempää tietämisessä kuin eettisissäkään ongelmissa.

Siveellisen tietoisuuden rajat

Tällainen etiikan ongelmanasettelu paljastaa, että käytännössä ongelmaksi tulee, että moraalissa pyritään puuttumaan yksilön ulkopuolelta tähän siveelliseen tietoisuuteen ja siis siihen riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen, jota tämän tietoisuuden pitäisi ilmaista. Mikään tietoisuuden alue ei ole itsenäinen ja ihminen muodostaa kokonaisuuden, persoonan; näin on selvää, että se, mitä ihminen tietää, vaikuttaa siihen, miten hän ratkaisee kaikkia ongelmia. Tällä tavoin myös tietäminen on eettistä. Halutessaan vaikuttaa toiseen ihmiseen hän ottaa sopivaa tietoa ja tarjoaa sen toiselle. Kun nämä tulevat osaksi toisen todellisuutta, ne vaikuttavat kaikkiin hänen ratkaisuihinsa, myös eettisiin. Näin me siis väkisinkin koko ajan puutumme toisen ihmisen itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen.

On kuitenkin selvää, että juuri riippumattomuutensa vuoksi toinen ihminen on aina arvaamaton. Me emme yleensä voi käyttää toista ihmistä kolikkoautomaatin tavoin. Toinen ihminen on ihmisenä oma kokonaisuutensa ja historiallisesti hän on elänyt eri elämän kuin minä, joten en voi tietää tarkoin, kuinka hän reagoi mihinkin. Tiedollisesti me siis olemme erilaisia, jokaisella on oma historiansa, omat

kokemukset ja omat tulkinnat kokemuksesta. Kun eettiset ratkaisut ja tietomme ovat toisistaan riippuvaisia, on selvää, että eettinen riippumattomuus saa tukea kokemuksellisesta ai-
nutkertaisuudesta.

Tiedollisella erilaisuudella on suuri merkitys silloin, kun pyritään tietoa jakamalla vaikuttamaan ihmisiin. Me emme voi koskaan olla varmoja siitä, mitä jakamamme tieto tulee merkitsemään yksittäiselle ihmiselle. Kullakin yksilöllä on oma tiedollinen maailmansa, joka määrää, millä tavalla hän ymmärtää esimerkiksi lukemansa tekstin tai kuulemansa ohjelman. Tämä maailma toimii jonkinlaisena *ymmärtämisen horisonttina*, johon nähden uudella tiedolla joko on merkitystä tai ei ole.

Tämä sama horisontti määrää pitkälti, kuinka itsenäinen ja riippumaton eettisyys voi yksilössä toteutua. Mitä rikkaampi ja monimuotoisempi ihmisen tietämys- ja kokemismaailma on, sitä enemmän tiedollista liikkumavaraa hänellä on eettisissä ratkaisuissa — ja tietenkin päinvastoin.

Moraalin osalta voimme tietenkin huomauttaa, että kulttuuri on eräällä tavalla "yleinen horisontti", jonka pitäisi olla kaikille yhteinen ymmärtämisen perusta. Kulttuuri on kuitenkin hyvin eri tavoin ymmärretty ja koettu; niinpä on varsin vaikea osoittaa, että mitään selvää kulttuurista horisonttia olisi olemassa. Kuitenkin on tapana puhua jonkinlaisesta "yleisestä tietoisuudesta". Tällä tarkoitetaan sellaista yleisölle kutakuinkin tuttua todellisuutta, johon liittyviä arvostuksia ja kannanottoja voidaan pitää jo standardisoituneina. On monia ilmauksia, joiden synnyttämät ajatusyhteydet ovat yleisössä kutakuinkin samat, esimerkiksi poliittisessa kielenkäytössä turvataan tähän standardiin (kotimaisuus, kansallinen turvallisuus), samoin monissa ihmiskäsitykseen liittyvissä kysymyksissä (ihmisarvo, tasa-arvo). Standardiin turvautuessa

oletetaan että ilmaisun tieto- ja arvoisäältä on aina sama. Aina on tietenkin ihmisiä, jotka eivät omaksu standardia.

Kollektiivinen tietoisuus tässä mielessä eroaa todellisesta tietoisuudesta erityisesti siinä, että sillä ei ole itsenäistä subjektia, jolla olisi arvostelukyky tai oma tahto. Tämä puute on korvattu *halulla* ja affektionomaisella pyrkimyksellä tyydytykseen. Tämä tulee selkeästi esille puolustettaessa vallitsevaa moraalialue, josta kukaan ei oikeastaan tiedä, mitä sillä tarkoitetaan ja miksi se vallitsee, mutta kaikki tuntevat olevansa jotenkin siitä vastuussa. Halu näkyy tällöin kiihkonomaisena mielipiteenä, josta puuttuu harkinta; pyrkimys tyydytykseen näkyy siitä lynkkausmentaliteetistä, joka aina liittyy moraalien puolustamiseen moraalittomia ihmisiä vastaan.

Kollektiivinen tietoisuus, erityisesti siveellisenä ilmiönä, on vaikeasti hallittava, koska sillä ei ole subjektia, joka kykenisi ajattelemaan. Niinpä se on luonteeltaan irrationaalinen eikä liity aidosti ihmisen tarpeisiin ja kykyihin. Yksilön siveellisyys on laadultaan käsitteellistä, koska se on järjen ilmausta ja syntyy pyrkimyksestä yleispätevään ja selkeään; kollektiivisuus sen sijaan muodostuu käsityksistä, joilla ei ole yksiselitteistä sisältöä vaan joiden sisällöt vaihtelevat kuten väri hiotun kiven pinnassa.

Yksilö pyrkii ratkaisemaan omat ongelmansa yksiselitteisellä tavalla: oikean ja väärän, hyvän ja pahan välillä. Hän voi myös korjailta ratkaisujaan tarpeen mukaan. Kollektiivisella tasolla näin ei voi toimia, koska mikään yksiselitteinen ei voi tyydyttää asioita eri tavoin ymmärättäviä ihmisiä. Niinpä "yleisessä tietoisuudessa" on sattuvampaa käyttää kuvia, käsityksiä ja alunperin monimielisiä ilmauksia. Näissä on myös se hyvä piirre, että ne voidaan — moraalisia päämääriä varten — varustaa mielikuvilla ja arvostuksilla sekä tun-

teenomaisilla sävytyksillä, jolloin ne vaikuttavat meihin voimakkaammin kuin pelkkä tieto.

Yksilön omat ratkaisut eivät vaikuta mielikuvilla vaan ilmeisyydellä: ne tuntuvat aidoilta, koska ne ovat minun ratkaisujani. Moraalissa sen sijaan tämä ilmeisyys on pakko korvata affektiivisilla, tunteenomaisilla mielikuvilla. Näin ne alkavat, vaikutuksen voimalla mitaten, muistuttaa omia ratkaisujamme.

Kollektiivisen tietoisuuden tilaa voidaan luonnehtia nimettömäksi mahdollisuudeksi (anonyymi potentiaalisuus, kuten filosofit sanovat). Eräitä tämän piirteitä voidaan luetteloida:

Julkisen ja yksityisen välinen ero on kaventunut; julkiset asiat, esimerkiksi hallinnossa, moraalisissa yms., on muutettu yksityisiksi asioiksi soveltamalla niihin sellaisia mielikuvia, jotka perinteisesti kuuluvat yksityisen alueeseen (presidentin asema on Koiviston asema, oikeuskansleri toimii yksityishenkilönä jne.). Yksityinen on muuttunut julkiseksi siten, että julkisen alan periaatteet soveltuvat yksityiselle alueelle; esimerkiksi politiikka ratkaisee yksilöeettisiä kysymyksiä, jolloin väärä mittakaava on tuotu yksityisen alueelle.

Tällä tavalla on saatu aikaan, että yksilön, julkisen ja joukon olemassaolo on kyseenalaista. Näiden tilalle on tullut kollektiivinen yksikkö, jonkinlainen yleisö, jolla ei ole mitään selkeitä piirteitä. Se ei ole selkeästi kollektiivinen, koska sitä on yksityistetty, mutta se ei ole myöskään yksilö. Siinä ei ihmistä lähestytä täysjärkisenä, ratkaisuiltaan vapaana vaan jonkinlaisena *privaattina olentona*, joka on luopunut noista tunnusmerkeistä.

Kollektiivi ja viesti

Kollektiivinen on mielenkiintoista juuri journalismin kohdalla. Journalismin vaikutusalue on tietoisuus. Se ei vaikuta kuten käsityöläi-

nen, joka tekee esineen, tai arkkitehti, joka luo ympäristön; esineympäristö on faktinen ja kukin voi yrittää sen ymmärtämistä omista lähtökohdistaan. Journalismi pyrkii vaikuttamaan tietoisuuteen, koska kieli ja sen jatkona käytetty kuva ja ääni edellyttävät symbolifunktion. Niillä ei itsessään ole merkitystä ja niiden ymmärtäminen perustuu pelkästään niiden symbolivoimaan. Symboli on jokaisella kerralla purettava joksikin sellaiseksi, joka on vastaanottajalle tuttu tai liittyy jollain tavalla vastaanottajan horisonttiin. Vasta tämän ymmärtämisen jälkeen vastaanottajan voi odottaa ajattelevan sanomaa tai jopa kriittisesti ottavan siihen välimatkaa.

Koska journalisti ei voi lähteä yksityisestä ihmisestä, hänen on tehtävä oletuksia siitä, mikä on sen yleisön kollektiivinen tietoisuus, jolle hän viestittää sanomaansa. Tämä oletus sisältää ajatuksen reunoiltaan epämääräisestä tietoisuudesta, jonka koheesio on heikko, identiteetti sekava ja sisältö osittain ristiriitainen, koska vain näin olettaen voi lähestyä tarpeeksi monia erilaisia ihmisiä. Journalisti ei otaksu, että hänen vastassaan on omalla tahdolla varustettu ja ratkaisukykyinen yksilö, jonka oma kokemus ratkaisee, miten hän vastaanottaa viestin. Journalistin on lähetettävä viestinsä mielikuvina, joiden sisällöt ovat löyhiä ja jotka eivät koskaan sisällä niin paljon yksityiskohtia, että niistä itsestään voisi tehdä mitään yksityiskohtaisia johtopäätöksiä.

Tätä on pidetty journalismin ja tieteellisen esityksen erona. Se on myös selvästi kahden erilaisen moraalisien asenteiden ero: tieteellinen viesti pyrkii yksiselitteiseen ja täydelliseen esitykseen siten, että yksilöiden välisistä eroista johtuvat ymmärryksen erot olisivat mahdollisimman vähäiset, kun taas journalismi tähtää niin rikkaaseen informaatioon, että on mahdotonta ymmärtää viestiä yksiselitteisesti, ja sen ymmärtäminen on suurimmaksi

osaksi kiinni vastaanottajan omasta kokemusmaailmasta.

Tämä ei tarkoita asettaa vastakkain tieteellistä ja journalistista periaatetta. Ero tulee kuitenkin ilmi, kun ajatellaan esimerkkinä, kuinka suureksi ongelmaksi on muodostunut tieteen tulosten kansantajuistaminen. Ihmiset ovat tiedonhaluisia ja uskovat, että tieteenharjoittajat tarkoituksella panttaavat tietoa ja pelkästä tärkeilynhalusta käärivät sen käsittämättömien käsitteiden ja kaavojen piiloon.

Tällöin ajatellaan, että sama tieto samantalaisena voidaan esittää myös ilman tieteellisen kielen rasituksia. Näin ei kuitenkaan ole, sillä juuri esitystapa ratkaisee, onko viesti yksiselitteinen ja yleinen vaiko moniselitteinen ja kokemukseen vetoava.

Tieteellisellä esityksellä ei ole samaa vaikuttavuutta kuin journalismilla, koska tieteellinen esitys pyrkii koko ajan ohittamaan ja ylitämään yksilöllisen kokemusmaailman. Tämän vuoksi journalismia ei voi myöskään rinnastaa tieteellisen tiedon jakamisen kanssa. Journalistinen viesti ei edellytä sellaista standardisoimista, joka syntyy tieteellisessä toiminnassa.

Mutta journalismi edellyttää kuitenkin omaa standardia, sillä pelkästään kulttuurin sisäinen koheesio ei riitä tekemään journalistisesta viestistä sillä tavalla käsitettävää kuin käytännössä on tarve. Ei nimittäin voida lähteä siitäkään, että yleisö ymmärtää viestin aivan miten itse tahtoo.

Tämä liittyykin jo olennaisesti etiikkaan, sillä journalismiin kuuluva standardoiminen tarkoittaa puuttumista yleisön — siis myös siihen kuuluvien yksittäisten ihmisten — tietoisuuteen tavalla, jonka oikeutusta eetikko ei helposti löydä. Koska yhdenkin kulttuurin sisällä kokemusmaailmat ovat hyvin erilaiset, ovat siis ne horisontit, joihin vertaamalla ihmiset ymmärtävät heille annetut viestit, kovin erilai-

set. Tämän vuoksi tarvitaan — kuitenkin — standardisoimista.

Tietoisuuden kohdalla se pyrkii puuttumaan itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen. Se pyrkii tekemään nämä tarpeettomaksi kahdella tavalla: ensinnäkin luomaan sellaisen kielen ja tyylin, jotka ovat tyypillisesti journalistisia, ja toiseksi vaikuttamaan tietoisuuteen siten, että mahdollisimman moni yksilö pitää tällaisella kielellä ja tyylillä esitettyä luotettavana. Tämä ei käy kädenkäänteessä vaan edellyttää pitkän luomisjakson, jonka aikana journalismi pyrkii pääasialliseksi viestien esittäjäksi. Tämä on ollut mahdollista, koska journalismin ydin on ymmärretty "kritiikkinä": tämän mukaan vapaa tiedonvälitys pystyy kriittisesti arvioimaan ja esittelemään kaikkea muuta. Muut viestitystavat — saarnat, tieteelliset julkaisut, puskaradio — menettävät hitaasti merkityksensä. Kuten historiasta tiedämme, me elämme nyt sellaista aikaa, jolloin tämä standardisoiminen on saatettu loppuun ja journalistinen viesti on ymmärrettävin ja uskottavin verrattaessa sitä muihin mahdollisiin.

Manipuloinnin etiikka

Journalistisen etiikan kohdalla voidaan puhua myös manipuloinnin etiikasta. Sanalla "manipulaatio" ei ole kaunis kaiku, mutta siitä ei tässä kannata huolta kantaa. Lähes kaikki inhimillinen kanssakäyminen, erityisesti sellainen, johon liittyy vallan käyttö tai tiedon välitys, on perimmältään manipulointia. Näin myös kasvatus ja koulutus ovat manipulointia. Journalismin erityispiirre tässä on sen opaakki luonne: siitä ei nimittäin heti näe, mikä on sen perimmäinen pyrkimys ja mitkä ovat ne periaatteet, joita se noudattaa. Esimerkiksi vallan käytön kohdalla nämä yleensä ovat selvemmin näkyvissä, samoin kasvatuksessa.

Journalismissa manipulointi on ainakin kahdella tavalla hienovaraisempaa. Se tapahtuu ilman näkyvää kontrollia. Journalisti ei tarkista jälkeensä, miten viesti on mennyt perille; aivan päin vastoin on koulutuksen ja kasvatuksen ja erityisesti vallan kanssa. Toiseksi journalismi pyrkii esiintymään objektiivisuuden verhon takana eikä esittele päämääriään. Kumpaakin vaikutelmaa voimistaakseen journalismin toimintatapoihin kuuluu myös keskenään ristiriitaisten viestien lähettäminen. Kaikki tämä palvelee tietoisuuden manipulointia ja yksilön kohdalla eräänlaista ehdollistamista, jonka tarkoituksena on tuottaa oikeat assosiaatiot niin tarvittaessa.

Nyky aikaisten viestinten verkko on yleismaailmallinen, ja tämä manipulointi on muutunut kansainväliseksi. Kollektiivinen tietoisuus on nyt juuri se osa tietoisuutta, joka on luonteeltaan journalistinen ja siis standardisoitu tietynlaisten assosiaatioiden tuottamiseen. On totta, että suuri osa tästä kollektiivisestä lankeaa viihteen, mainoksen ja roskan puolelle, mutta myös vakava tiedonvälitys palvelee samaa periaatetta: vastaanottavan tietoisuuden yhdenmukaistamista.

Palaan vielä vertailuun tieteellisen tiedon ja journalistisen viestin erosta. Edellinen edellyttää kriittisyyttä ja kykyä lähteä joka kerta alusta ja asiantilan niin vaatiessa luopua kokonaan aikaisemmista käsityksistä. Jälkimmäinen perustaa vaikutuksensa jo-opittuun, jo-omaksuttuun ja edellyttää vain assosioimista ja uudelleen järjestelyjä tiedossa. On selvää, että tieteellisen tiedon omaksuminen on kokonaan riippuvaista ihmisen voimakkaasta itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta, journalistisen tiedon kohdalla sitoutuminen tietynlaiseen kollektiiviseen tietoisuuteen on yhä välttämätöntä.

Tämä tiedon laatuero vaikuttaa suoranaisesti myös eettiseen tietoisuuteen. Mikäli jo-

kainen ihmisen tekemä ratkaisu olisi kiinni vain hänen omasta ymmärryksestään ja kokemuksistaan, hän olisi sellainen aito subjekti, josta vielä viime vuosisadalla puhuttiin esimerkiksi demokraattisen kansalaisyhteiskunnan jäsenenä ja jollaista nykyinenkin demokratia periaatteessa edellyttää. Samoin Immanuel Kantin ajatus täysi-ikäisestä ihmisestä, joka ei ehdoin tahdoin pyri alaikäiseksi ja muiden johdatteluun, vastaa tätä kuvaa. Mutta ihminen ei näytä olevan tällainen subjekti, koska on kokonaan hämärretty ajatus ihmisen omista kyvyistä ja samalla on pyritty tietoisesti luomaan helpompi ja kontrolloidumpi malli ajattelulle. Näin on luotu yleinen ja hyväksytty mahdollisuus alaikäisyydelle, eettisessä mielessä.

Tämä malli on viety hyvin pitkälle. Jos haluaa saada esille tiedotusvälineissä jonkin ajatuksen, se on osattava markkinoida oikein, oikealla välineellä ja oikean ihmisen avulla. Itse ajatukset eivät ole kiinnostavia, mutta jos niiden ympärille luodaan mielikuvia, ajatuksetkin alkavat tehdä kauppansa. Tapa esittää asiat – siis kieli ja tyyli – ratkaisee enemmän kuin sisältö. Tämä johtuu ilmeisesti siitä, että kollektiiviseen tietoisuuteen on helpompi luoda affektiivisia, tunteenomaisia assosiaatioita kuin tiedollisia kytkeitä.

Kokemisen vieraantuminen

Journalistinen malli näyttää liittyvän johonkin sellaiseen todellisuuteen, josta kenelläkään ei ole omaa kokemusta. Kaikki kokemus on aina välineiden kontrolloimaa ja ajallisesti tavalla tai toisella rajattua (päivän lehteen tai ohjelman pituuteen). Kun todellisuus ei ole suoraan koettavissa eikä uudelleen tarkastettavissa, siitä ei ole tuloksena välitön kokemus vaan *kontrolloitu kokemus*, jonka vaikutuksia voi etukäteen määritellä. Yksilöä voi siis kui-

tenkin käsitellä kuin kolikkoautomaattia: kokemuksen välillisuus takaa eräänlaisen automaattisen reaktion.

Kun todellisuus ei ole koettavissa suoraan, yksilön kokemistavassa on selvä tyhjä kohta. Kokemus ja sen arviointi ovat tietoista toimintaa ja edellyttävät jonkinlaista vuorovaikutusta yksilön ja todellisuuden välillä. Kontrolloitu kokeminen vie tältä pohjan pois. Tarve arvioida (siis: käyttää siveellistä tietoisuuttaan) ei poistu, joten yksilön tietoinen elämä tulee jaetuksi toisiinsa liittymättömiin osiin. Tällainen kokemisen ja ymmärtämisen diskontinuiteetti onkin tyypillisin piirre nykyaikaista tietoisuutta.

Diskontinuiteetin seurauksena yksilön kokemisessa ei ole mitään selviä yhteyksiä koettujen asioiden välillä. Ne tulevat ja menevät kuin sarjaohjelmat ilman kokemuksen niiden välille luomaa yhteyttä ja arviointia. Tästä on myös seurauksena, että yksilön on kutakuinkin mahdotonta saada välimatkaa näihin asioihin. Kontrolloidun kokemisen affektit ovat mahdollisia vain rajatulla kokemisen hetkellä, mutta poissa, kun tämä hetki on ohi. Mieleen jää vain irrallisia sisältöjä. Kun affekti puuttuu, kaikki kokemuksen sisältö alkaa olla mieletöntä ja sekavaa.

Tällä tavalla journalistinen käytäntö on joutanut siihen, että ihmisestä on tullut pelkäämistään vastaanottava olento, jonka tietoisuus on viipaloitu siten, että kaikenlainen jatkuvuus sen sisällä on mahdotonta ja näin myös aktiivisuus hupenee.

Tämä on tietenkin juuri se synkkä kuvaus, jota Neil Postman ja hänen kaltaisensa pyrkivät esittämään. Se ei ole mitenkään liioiteltu, mikäli muistetaan, että tällöin on kyse vain siitä osasta ihmistä, jota kollektiivinen tietoisuus vallitsee. Mutta liioiteltu siitä tulee, mikäli väitetään, että ihmisen saa kokonaan tällaisen kollektiivisen tietoisuuden valtaan. Journalis-

min ja politiikan keinot manipuloida ihmisen tietoisuutta ovat kuitenkin rajalliset, vaikka ne yrittävät käyttää psykologien – noiden manipuloinnin ammattilaisten – apua. Syy tähän on, että filosofisesti tarkastellen ihmisen perimmäinen itsenäisyys ja riippumattomuus vievät kuitenkin voiton näistä valtauspyrkimyksistä.

Valta, välineellistetty mielenkiinto ja totuus

Alussa jo totesin, että filosofit ovat varsin yksimielisiä ihmisen eettisestä itsenäisyydestä. Tämä on ideaalikäsitys, sellainen täysi-ikäisyyden ajatus, joka ei normaalisti toteudu. Ihminen ei jokapäiväisessä elämässään suinkaan toteuta ideaalia vaan hyvin kevein perustein antaa osia itsenäisyydestään milloin milloinkin, toisille ihmisille, laeille ja uskomuksille.

Jos nyt yritetään ajatella, miten yksi näistä – esimerkkinämme journalismi – voisi toteuttaa eettisesti arvokasta toimintaa, olisi välttämättä lähdettävä yksilöstä ja unohdettava kokonaan kollektiivit (yleisö, lukijakunta jne.). Etiikka voi perustua vain vapaan yksilön aktiivisuuteen ja oikea moraalitiete voi kasvaa vain tällaisesta asenteesta; kaikki muu on jotain muuta kuin eettistä (se on siis manipulointia, vallanhalua, pahuutta).

Edellä esitetyt ongelmakohdat voidaan esittää myös toisin päin:

Ihmisellä ei ole vapautta, mikäli hänellä ei ole välimatkaa kokemuksensa sisältöön. Tämä edellyttää, että kokeminen on ehjä jatkuva, jota ei ole viipaloitu ulkoapäin. Vain tällaista kokemusta ihminen pystyy arvioimaan ja siten luomaan itselleen näkemystä todellisuudesta ja siitä, miten asioiden pitäisi olla. Kreikkalaisilla oli eräs elämänviisaus, jota ei nykyisin pidetä viisautena, mutta joka on huomionarvoinen: *elä sivussa*. Tämä liittyy ihm-

sen itsenäisyyden arvostamiseen ja haluaa tuoda esille, että vain välimatkan päästä voi nähdä selvästi. Tämän katsottiin koskevan niin omaa elämää kuin muidenkin.

Eriytyisen selvästi se tulee esille huomiossa, että totuus ja valta ovat aina keskenään ristiriidassa. Valta pyrkii aina kokonaisvoittoon (totalitaariseen ekspansioon) eikä sitä voi noudattaa tällaisessa pyrkimyksessä. Totuuden ainut voima on siinä, että sillä ei ole valtaa, joka voisi korruptoida sen; se voi vakuuttaa vain itsellään. Totuuden voi nähdä vain välimatkan päästä, silloin kun on jotain, johon verrata. Valta sen sijaan vaatii pysymään vallan keskuksessa, jotta sen voisi säilyttää.

Manipulointi, ihmisen tietoisuuden käsitteily vastaanottavaiseksi sekä tiedon muuttuminen mielikuviksi on vallankäyttöä, koska se ei tähtää yksilön itsenäisyyden voimistamiseen. Näin ollen sellainen journalistinen todellisuus, josta edellä puhuttiin, ei voi olla tosi sanan missään mielessä. Sana "totuus" esiintyykin sängen harvoin journalistisessa keskustelussa; sen on korvannut "totuudellisuus", jolla ei ole mitään selvää merkitystä, mutta joka näyttää viittaavan johonkin totuutta muistuttavaan. Tämä voidaan tulkita esimerkiksi siten, että journalistinen viesti yleensä sisältää totuutta jonkin verran, mutta on pääasiallisesti välineellinen, pyrkimyksellinen.

Välineellistetty mielenkiinto, tämä affektinen yritys pitää huomiota yllä, on etiikan kannalta kielteinen piirre. Se kiihdyttää ihmisen mielenkiintoa välineisiin, esimerkiksi esineisiin, rahaan, valtaan, asemaan — ilman, että se mitenkään toisi esille, mitä tarkoitusta varten nämä välineet ovat. On selvää, ettei vallalla tee mitään, jos sillä ei saa itselleen jotain arvokkaampaa; sama pätee rahaan, asemaan, esineisiin. Kuitenkin tämä totuus unohtuu kokonaan silloin, kun mielenkiinto on kokonaan välineellistetty, sillä pitääkseen yllä valtaansa

tai asemaansa nämä instanssit haluavat lisää tätä välinettä. On selvä, että tällä tavalla nämä välineet saavat hyvin tärkeän roolin kollektiivisessa tietoisuudessa. Se tarkoittaa, että ne vievät tilaa varsinaisilta päämääriltä.

Näitä varsinaisia päämääriä, sellaisia, jotka olennaisesti kuuluvat ihmisen arvokkaimpiin ominaisuuksiin, voidaan vahvistaa vain osoittamalla välineiden todellinen arvo. Tällöin mielenkiinto itsessään kohdistuu ihmisen itsenäisyyteen ja oman päämäärän asettamiseen.

Georg Picht, eräs aikamme tärkeistä eurooppalaisista kulttuurifilosofeista, on sanonut lyhyesti journalismin moraalin kaksi periaatetta: ensimmäisenä on välimatka valtakoneistoihin ja manipulointiin, toisena on näkemyksellinen pyrkimys totuuteen. Tämä Pichtin slogan voidaan tulkita tässä vähän laueammin. Kumpikaan näistä periaatteista ei ole objektiivinen siinä mielessä, että niiden ajateltaisiin olevan vapaita arvostuksista. Päinvastoin, välimatka valtakoneistoihin ja manipulointiin asettaa selkeästi vallan ja manipuloinnin epäarvoiksi, koska niiden päämääränä on sumentaa yksilön arvostelukyky ja estää itsenäisyyttä toteutumasta. Jos journalisti toimii eettisesti, hänen toimintansa vapauttaa hänen yleisöään vallan ja manipuloinnin kahleista omaan ajatteluun.

Näkemyksellinen pyrkimys totuuteen on vaikeampi periaate. Yleensäkin näkemyksellisyys on vaikea asia, sillä meillä ei ole selviä apukeinoja erottaa näkemyksellisyyttä sellaisista mielikuvista, jotka matkivat sitä, esimerkiksi ideologioista, uskonkappaleista ja vääristä luuloista. Tämä tuo esille journalistin etiikan toisen puolen, sen, että myös journalisti on yksilö, jolla on siveellinen tietoisuus ja sitä kautta vastuu itsestään itsenäisenä subjektina. Yksilön eettisen itsenäisyyden voimistaminen kuuluu myös journalistille, sillä vain

tässä hän voi tehdä sitä arviota, jolla etäänny näennäisistä ja välineellisistä arvoista.

Näkemykselliseen totuuteen pyrkiminen on eri asia kuin tieteellisen totuuden etsiminen. Näkemyksellisyys sisältää myös arvottavan aspektin ja käsityksen siitä, mikä on ihmisen tarkoitus. Lyhyesti se siis tarkoittaa *ihmiskäsitystä*. Tämä ei voi koskaan olla välineellinen käsitys, sillä vaikka me pitäisimmekin muita ihmisiä välineinä, me pidämme itseämme päämääränä sinänsä. Koska eettinen asenne syntyy juuri omasta arvioinnista oman itsen merkityksestä, ei ole vaaraa, että näkemyksellisyyteen pujahtaisi välineellisiä arvostuksia. Mikäli ihminen sitten ajattelee johdonmukaisesti, hän ymmärtää myös kaikkien muiden ihmisten olevan päämääriä itsessään, ei välineinä.

Näin koko ajatus manipuloinnin oikeutuksesta, yrityksestä puuttua muiden ihmisten ratkaisuihin, alkaa näyttää väärältä. Koko tietoisuusteollisuus on perustaltaan moraaliton ja edellyttää epäeettisen asenteen. Journalismi on osa tietoisuusteollisuutta, ei tosin sen törkein osa, mutta kuitenkin sidottu moniin sellaisiin piirteisiin, joiden oikeutus on tässä asetettu kyseenalaiseksi. Onko siis epäeettisiä toimia tällä alalla?

Vastaus on tietenkin, ettei eettisyyttä voi ratkaista näin. Se ratkeaa jokaisen journalistin omassa siveellisessä tietoisuudessa, vastauksena kysymykseen, jonka jokainen ihminen joutuu asettamaan pohtiessaan toimintansa oikeutusta. On olemassa myös monia luonteeltaan teknisiä ratkaisuja, jotka voidaan tällöin ottaa avuksi. Nämä kuvaavat yleensä tarkoituksenmukaisuutta, joka on kuitenkin aina sidoksissa kollektiiviseen tietoisuuteen; jokainen tekninen ratkaisu kaventaa journalistin omaa itsenäisyyttä ja hämärtää hänen käsitystään oikeasta ja väärästä, todesta ja epätodesta. Ja tällaisten teknisten ratkaisujen

kautta journalisti valahtaa takaisin manipuloinnin alueelle.

Tärkeimmäksi tekniseksi ratkaisuksi on tarjottu lehtimiehen ohjeita, joissa on otettu huomioon ne kollektiivisesti hyväksytyt periaatteet, joita olisi noudatettava. Tarkastelen seuraavassa eräitä kohtia näistä ohjeista, pitäen mielessä edellä esitetyn.

Esimerkkejä teknisten ohjeiden luonteesta

Eettisen manipuloinnin tärkein rajanveto on: missä alkaa yksilö? Tähän lehtimiehen ohjeet antaa joitain viitteitä: eri asemassa olevat ihmiset ovat eri lailla yksityishenkilöitä. Mitä keskeisemmässä asemassa henkilö on, sitä kapeampi on hänen yksityisyytensä. Tämä on näkökulma yksityisyyden suojan kannalta.

Toinen näkökulma samaan aiheeseen on tapa, jolla eroa yksilön ja julkisen välillä hämärretään. Aiemmin annetut pari esimerkkiä kuvastavat yleisesti tätä ongelmaa. Tämä hämärtäminen sopii hyvin yhteen sen manipuloiavan asenteen kanssa, joka kuuluu kaikkeen ihmisen muuttamiseen.

Julkinen instituutio on aina riippumaton henkilöstä ja sen perusteella henkilöt voivat vaihtua, mutta instituutio säilyä; näinhän ei ole esimerkiksi perinnöllisten hallitsijavirkojen kanssa eikä myöskään karismaattisten kansanjohtajien kohdalla. Brittiläisen perinteen mukaan tätä henkilön ja viran eroa joissain tapauksissa korostetaan päähineellä tai kaavulla (tuomarin lampaantaljaperuukki, poliisin univormu jne.). Itse asiassa tämä ero on myös säilynyt kauan koskemattomana, mutta nykyisessä ajattelussa ei enää näin ole: julkiset instanssit ovat nyt pikemminkin niitä henkilöitä, jotka virkoja ja toimia hoitavat.

Tämän vuoksi toimittaja joutuu ongelmiin: hänellä ei voi olla selvää kuvaa siitä, missä alkaa yksilö, henkilö julkisuuden takana, koska

hänellä ei ole selvää kuvaa siitäkään, missä hänen yleisössään loppuu julkinen yleisö ja alkaa yksilö. Tämä asioiden yhteys on ilmeinen, sillä ero yksilön, julkisen ja yleisön välillä on kadotettu. Kaikki nämä ovat jollakin tavalla yhtä ja samaa ja erottelut tuntuvat nykyisen ajatustavan vallitessa teennäiseltä näpertelyltä. Tämä sekaannus tekee kuitenkin mahdottomaksi myös järkeväen erottelun henkilön ja hänen julkisuutensa välillä. Jos kaikki on yhtä ja samaa kollektiivina, tuntuu jokainen piirre aina samanaikaisesti yksityiseltä ja julkiselta.

Käytännössä toimittaja kohtelee presidenttiä ja missiä samalla tavalla, aivan kuin julkisen aseman laatu ei merkitsisi mitään. Ohjeisakin todetaan, että viihdemaailmassa on asettanut itse julkisuuteen siten, että henkilön suojaipiiri on supistunut. Kuitenkin on selvää, että julkisen aseman kannalta nämä henkilöt ovat aivan erilaisessa tilanteessa, ei vähimmin yleisön mielenkiinnon kannalta.

Jos tätä nyt vertaa edellä esitettyyn yksilön ominaislaatuun eettisenä olentona, on selvää, että tällainen suhtautumistapa on omiaan murentamaan kaikkia niitä käsityksiä, jotka vielä ehkä vallitsevat yksilön ja yleisön välisestä erosta. Yleisöllisyys tekee mahdottomaksi ymmärtää rajaa henkilön ja julkisen, yleisön ja yksilön välillä.

Lehtimiehen ohjeiden johdannossa on toimittajista lause:

Hän on vastuussa työstään viime kädessä yleisölle.

Mikäli yleisö on ymmärretty esittämälläni tavalla, tällä lauseella ei ole mitään varsinaista sisältöä; mitään vastuun asettajaa ei voida olettaa, koska yleisö on jotain sellaista, minkä journalistinen käytäntö on luonut, eikä yleisöllä tällaisena kollektiivina ole mitään mahdollisuutta asettaa ketään vastuuseen toistaan.

Heti perään ilmoitetaan:

Hyvä journalistinen tapa ei rajoita toimittajan eikä yleisön mielipiteen ilmaisemisen vapautta. Siihen sisältyy pyrkimys edistää keskustelua ja tiedonkulkua (...).

Tämä ohjelause ilmaisee ehkä vaikeimmin toteutettavan journalistisen periaatteen. Koska journalistinen kieli ja tyyli ovat varsin selvästi tietäntyyppiset, on vaikea kuvitella, miten journalistinen tapa voisi toteuttaa muuta kuin omaa ilmaisuvapauttaan. Samalla tavalla se tuskin voi edistää muuta kuin omaa keskusteluaan ja sen tyyppisen tiedon kulkua, joka on jotenkin standardisoitu journalistiseksi. Tämä sulkee kokonaan pois mahdollisuuden, että journalistinen tapa voisi edistää inhimillisiä perusarvoja kuten edellisessä kohdassa ehdotetaan; on vaikea ajatella perustavampaa inhimillistä arvoa kuin yksilön eettinen itsemääräämisoikeus, mutta sen toteutuminen ei näillä eväillä ole mahdollista.

Tämä sama ongelma erottelemisesta on mukana myös kohdissa 25, 26 ja 28, joissa puhutaan toimittajan riippumattomuudesta, vakaumuksesta, ammattietiikasta ja teksti-mainonnan kiellosta. Kaikissa näissä kohdissa oletetaan, että viesti ja sen esittämistapa ovat jotenkin toisistaan ja yleisöstä riippumattomia. Tämä oletus ei ole kovin helposti perusteltavissa.

Journalismin kohdalla olisikin syytä tehdä lisää erotuksia, joilla lehtimiehen ohjeiden sanahelinä terävöityisi tarkoittamaan jotain ilmeisemmin konkreettista. UNESCO:n julistus voisi toimia tässä esimerkkinä, sillä siinä on annettu selvemmin kuva ihmisestä ja julistus on selvästi näkemyksellinen. UNESCO:n julistus antaa myös jonkinlaisen ihmiskuvan eikä asetu näennäisen ja määrittelemättömän "ihmisen" ja "totuuden" taakse.

Lehtimiehen ohjeiden perusteet

Eräänä mahdollisuutena olisi siis pyrkiä löytämään ja ääneen lausumaan sellaiset perusteet, jotka voisivat toimia ohjeiden perustana. Edellä mainitsin Kantin ajatuksen, jonka mukaan ihmisellä on taipumuksena jättäytyä eettisen alaikäisyyden tilaan, mikäli hänelle siihen vain annetaan mahdollisuus. Kaikki kollektiivinen on tämän mahdollisuuden antamista. Kasvaminen täysi-ikäiseksi eettisessä mielessä edellyttää siveellisen tietoisuuden heräämistä, ja tämä voi tapahtua vain yksilöstä, hänen erityislaadustaan ja ihmisyydestään lähtien. Tällainen tarkastelukulma on tietenkin käytännön journalistikassa kovin etäinen, mutta tässäkin "teoria on kaikkein käytännöllisintä": vain perustoja etsimällä, paljastamalla ohjeiden ja periaatteiden taustalla olevat ajatukset, on mahdollista etsiä sovellutuksia eettisille periaatteille.

Palaan vielä lopuksi etiikan vastauksiin. Sisällöllisenä vastauksena etiikan kysymyksiin antoivat Sokrates ja Nietzsche lyhyesti seuraavaa: asetu kollektiivisen moraalin ulkopuolelle ja luota omaan arvostelukykyysi. Tämä on

hankala vastaus, mutta sen painopiste on ajatuksessa, että ihminen on itse koko ajan läsnä elämässään, kokoaikaisesti paikalla ja tietää tämän. Kukaan muu ei ole siinä ja ratkomaansa niitä samoja asioita. Kukaan muu ei myöskään ole asiantuntija toisen ratkaisuisissa.

Muodollisena periaatteena Immanuel Kant antoi ehdottoman käskynsä, jonka perusta on jokaisessa ihmisessä itsessään (siis ei Kantin auktoriteetissa): toimi niin, että voit aina toivoa, että toimintasi periaate tulee yleiseksi laiksi. Tämä käsky ei anna erehtymisen sijaa, koska se edellyttää, että me kykenemme tajumaan, minkälaisen periaatteiden mukaan me toimimme. Ovat ohjeet sisäiset tai ulkoa annetut, niiden olisi aina sisällettävä tämä tiukka vaatimus.

Kant täydensi tätä käskyä toisella, joka kuuluu: toimi niin, että kohteet ihmisyyttä itsessäsi ja toisessa ihmisessä aina päämääränä, ei koskaan pelkkänä välineenä. Tämä on epäilemättä avain kehittyneempään journalistiseen etiikkaan, mutta tämä edellyttää, että journalistit paljastavat itselleen ja muille, miten ymmärtävät ihmisyyden.